แนวทางการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย

สรุปความโดย วิลัย อัคคอิชยา*

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวทางการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย เราควรจะทราบความหมายของบัณฑิตศึกษาก่อนว่า คืออะไร เพราะหากไม่มีบัณฑิตศึกษาก็จะมีบัณฑิตวิทยาลัยไม่ได้

ความหมายของบัณฑิตศึกษา

บัณฑิตศึกษา (Graduate Study) เป็นการศึกษาในระดับที่ต่อจากชั้นปริญญาตรีโดยผู้สำเร็จจะได้รับประกาศนียบัตรบัณฑิตปริญญาโทหรือปริญญาเอก หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษามักจะประกอบด้วยสาขาวิชาที่เป็นสาขาวิชาเฉพาะ (Specialized Course) และสาขาวิชาการชั้นสูง (Advanced Course) ซึ่งมุ่งที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้ลึกในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือ 2-3 สาขาวิชา รวมทั้งการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาความสามารถในการทำงานวิจัยเฉพาะสาขา ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้เคยกล่าวไว้ว่า "บัณฑิตศึกษามีคำอยู่ 3 คำ ถ้าเมื่อไรทั้ง 3 คำนี้ไม่มีอยู่ในบัณฑิตศึกษา ก็ไม่ใช่บัณฑิตศึกษา"

1. ความรู้ลึกซึ้งในสาขาใดสาขาหนึ่ง (Specialization)
2. การวิจัย (Research)
3. ความรู้รอบและรอบรู้ทางวิชาการ (Scholar)

เมื่อทราบความหมายของบัณฑิตศึกษาแล้ว ต่อไปก็เป็นเรื่องที่ควรคำนึงถึงเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งมีดังต่อไปนี้

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนบัณฑิตศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาของเรานั้นส่วนใหญ่จะมีการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาใน 2 รูปแบบ คือ

1. จัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลาง รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประสานงานและสนับสนุนให้ความสะดวกในการจัดการศึกษา วิจัยแก่คณะ ภาควิชาที่เปิดสอน

---

*บรรณารักษ์ชำนาญการ ระดับ 8 ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและวิจัย
สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สามารถสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่หากบริหารไม่ดีก็อาจจะเลวกว่าเก่า สิ่งที่จำเป็นอย่างมากในระบบต่อไปในอนาคต คือ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยซึ่งจะต้องเป็นคนเก่งมากในเรื่องของการจัดการไม่ว่าจะเป็นการจัดการในเรื่องการเงิน การบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะต้องให้ความสนใจในเรื่องการได้มาซึ่งผู้บริหาร หากยังใช้ระบบเลือกตั้งอธิการบดีอยู่มหาวิทยาลัยนั้น ย่อมไม่มีโอกาสที่จะดีได้ เพราะว่าอธิการบดีที่ได้มาจากระบบเลือกตั้งจะเป็นอธิการบดีที่คิดเรื่องของการเมืองมากกว่า เลือกตั้งอาจจะต้องเลิกราไป คนที่จะมีความสำคัญที่สุดในการบริหารต่อไป คือ สภามหาวิทยาลัยและอธิการบดี จะต้องหาวิธีการหาอธิการบดีที่จะเป็นผู้จัดการที่ดี มาจัดการมหาวิทยาลัย ในอนาคตต่อไปอย่างน้อย 10 ปี มหาวิทยาลัยจะต้องพยายามปรับตัวจากการอยู่ในกรอบมาเป็นการปกครองตนเอง จะดีหรือชั่วก็อยู่ที่ตัวเขา

ปัญหาที่จะต้องต่อสู้ปรับตัว ใน 10 ปีข้างหน้า ก็คือในมหาวิทยาลัย จะมี 2 ระบบ คนเก่าก็มีคนใหม่ก็มี เพราะคนเก่าก็จะต้องคงอยู่ คนที่มาใหม่จะต้องเข้าสู่ระบบใหม่ การที่จะต้องมี 2 ระบบ ภายในระยะหนึ่งนี้จะเป็นปัญหาใหญ่ของมหาวิทยาลัยต่อไปในอนาคต แต่ถ้าทำอันนี้ได้สำเร็จ ก็จะเป็นก้าวใหญ่ก้าวหนึ่งในประวัติศาสตร์ของการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย ที่จะให้โอกาสมหาวิทยาลัยของเราเป็นมหาวิทยาลัยที่ดีได้ เป็นมหาวิทยาลัยที่ไม่แต่เพียงสอน แต่ทำการวิจัยเป็นมหาวิทยาลัย ที่มีส่วนช่วยเหลือผลิตคนออกไปรับใช้ชาติบ้านเมือง ให้สามารถพัฒนาได้ ผลิตคนที่สามารถสร้างเทคโนโลยี ที่จะใช้ดูดเงินของประเทศอื่นมาให้คนของตัวอยู่ดีกินดีได้ จึงเห็นว่าวิธีนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุด วิธีที่รัฐบาลกำลังดำเนินการอยู่ กำลังร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยต่างๆ อยู่เพื่อเสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป

ระดับบัณฑิตซึ่งรายละเอียดการดำเนินงานจะแตกต่างกันไปตามมหาวิทยาลัยหรือสถาบัน การจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยนี้ บางแห่งอาจจัดตั้งหลังจากได้ดำเนินการเรียนการสอนด้านบัณฑิตศึกษามาแล้วระยะเวลาหนึ่ง แต่บางแห่งอาจจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยพร้อมกับการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย หรือสถาบันที่ดำเนินงานในลักษณะนี้ ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทย่าลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

2. การดำเนินการเหมือนการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี คือ ภาควิชาและคณะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน การวิจัย โดยมีคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำสถาบันฯ เป็นผู้ดูแลควบคุมเกี่ยวกับมาตรฐานทางวิชาการ เช่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี และสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร แม่โจ้

นอกจาก 2 รูปแบบดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในช่วงแรกแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เสนอรูปแบบการจัดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาที่มีลักษณะเป็นหลักสูตรสายวิชาการ (Interdisciplinary/Multidisciplinary) โดยขอจัดตั้ง **วิทยาลัยสหวิชาการ** ทำหน้าที่บริหารการจัดการศึกษาหลักสูตรเชิงสหวิชาการเพื่อให้สามารถระดมทรัพยากรและหากหลักสูตรใดมีความต้องการลดลงก็สามารถจะงดการผลิตและหันไปผลิตในสาขาอื่นๆ ที่สอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนาประเทศได้

จากทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น บัณฑิตวิทยาลัยได้รับความนิยมมากที่สุด

การจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย

การจัดตั้งองค์กรเพื่อบริหารงานบัณฑิตศึกษานั้นจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2520 มาตรา 4 (8) ซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีในการอนุมัติการจัดตั้ง ยุบรวม เลิก คณะ ภาควิชา หรือส่วนงานที่เรียกอย่างอื่นของสถาบันการศึกษาในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

องค์ประกอบสำคัญของคุณภาพบัณฑิต

การผลิตบัณฑิตในระดับบัณฑิตศึกษา ไม่ว่าจะมีการจัดองค์กรในรูปแบบใดก็ตาม ต้องคำนึงถึงคุณภาพของบัณฑิตเป็นสำคัญ ซึ่งการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. หลักสูตร ต้องมีมาตรฐานตามเกณฑ์ที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดไว้

2. อาจารย์ผู้สอน ซึ่งก็มีเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดไว้เช่นกัน อย่างไรก็ดีอาจารย์ผู้สอนนี้รวมทั้งอาจารย์ประจำและอาจารย์จากภายนอก แต่อย่างน้อยในแต่ละสาขาวิชาควรมีอาจารย์ประจำอย่างน้อย 5 คน

3. มาตรฐานวิชาการ/วิธีการเรียนการสอน-วัดผล ต้องใช้เกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานเช่นกัน

4. แหล่งค้นคว้า/ห้องสมุด/ห้องทดลอง มีความสำคัญมาก จะต้องดูว่า มีเพียงพอหรือไม่

5. มาตรฐานของผู้เข้าศึกษา/ศักยภาพของผู้เรียน

แนวทางการพิจารณาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัยจะทำหน้าที่หรือมีความรับผิดชอบ ดังนี้

1. นักศึกษา/บุคลากร/(Student/personnel)

2. สิ่งที่มีลักษณะกายภาพ วัสดุครุภัณฑ์ และการเงิน (Physical/Eguipment/Financial)

3. หลักสูตร/การทดสอบวัดผล (Curriculum/Test)

4. การลงทะเบียนและการดูแลควบคุม (Legislation and Control)

5. Community Extension Services รวมทั้งงานวิเทศสัมพันธ์ด้วย

6. การวางแผนการศึกษา (Educational Planning)

บัณฑิตศึกษาในช่วงแผน 7

ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดอนาคตบัณฑิตศึกษาในช่วงแผน 7 ไว้ดังต่อไปนี้

1. การสนับสนุนเชิงนโยบายการเปิดหลักสูตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นในสาขาวิชาที่ขาดแคลนและเป็นความต้องการเร่งด่วน คือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. นโยบายการพึ่งตนเอง โดยการให้ผู้เรียนเพิ่มการรับภาระในเรื่องค่าใช้จ่าย เช่น ค่าเล่าเรียน และค่าธรรมเนียมต่างๆ

3. นโยบายการเปิดสอนหลักสูตรนานาชาติ โดยให้มหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมเปิดสอนหลักสูตรนานาชาติ โดยการรับนักศึกษาจากต่างประเทศเข้ามาศึกษาในระดับต่างๆ มากขึ้น ปัจจุบันมีหลายสถาบันได้เริ่มเปิดดำเนินการแล้ว เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น

4. การสนับสนุนความร่วมมือระหว่างสถาบันต่อสถาบัน หรือระหว่างสถาบันกับภาคเอกชน ซึ่งสามารถจัดทำได้ 3 แบบ คือ

4.1 ระหว่างสถาบันต่อสถาบัน

4.2 ระหว่างสถาบันกับภาคเอกชน

4.3 ระหว่างสถาบันกับหน่วยงานต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนากำลังคนระดับสูง

การจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานั้น มีรูปแบบที่หลากหลาย และมีวิธีการจัดที่ค่อนข้างจะมีความคล่องตัวมาก การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือไม่ อยู่ที่คุณภาพของบัณฑิตที่ออกไปรับใช้สังคมเป็นสำคัญ

สรุปความจากคำบรรยายและเอกสารแนวทางการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย โดยสุชาติ เมืองแก้ว ผู้อำนวยการกองแผนงาน สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ในการสัมนาเรื่องรูปแบบบัณฑิตวิทยาลัย: ก้าวใหม่ของ ม.ร. โดยคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง 16-17 พฤษภาคม 2534